

Professionalism of theoretical and clinical subjects teachers in schools of medicine

Kukurova E, Bernadic M, Holomanova A, Javorka V, Duris I

Profesionalita učiteľa teoretických a klinických disciplín na lekárskejších fakultách

Abstract

Kukurova E, Bernadic M, Holomanova A, Javorka V, Duris I: Professionalism of theoretical and clinical subjects teachers in schools of medicine
Bratisl Lek Listy 2000; 101 (7): 412–414

Authors submit their view on the possibility of performing a serious evaluation of professionalism of teachers of theoretical and clinical subjects, particularly at school of medicine. The authors compare their ideas with those of A.C. Orstein and D.U. Levine (1989). In conclusion they point out the extraordinary position of university teachers so-called clinicians in the system of pregradual and postgradual education, and their evaluation. (*Fig. 1, Ref. 15.*)

Key words: educational model, professionalism of teachers at school of medicine, personal and professional characteristics of teacher, standards of professional ability.

Abstrakt

Kukurová E., Bernadič M., Holomáňová A., Javorka V., Ďuriš I.: Profesionalita učiteľa teoretických a klinických disciplín na lekárskejších fakultách
Bratisl. lek. Listy, 101, 2000, č. 7, s. 412–414

Autori, dlhoroční vysokoškolskí učitelia, sa zamerali na možnosti hodnotenia profesionality učiteľov vysokých škôl, najmä teoretických a klinických disciplín na lekárskej fakulte. Porovnávali závery svojich pozorovaní a skúseností s výsledkami A.C. Orsteina a D.U. Levina (1989). Osobitne poukazujú na výnimočnú pozíciu učiteľov lekárskej fakulty — tzv. klinikov v systéme pregraduálnej a postgraduálnej výučby a ich hodnotenie. (*Obr. 1, lit. 15.*)

Kľúčové slová: model edukačného procesu, profesionalita učiteľa lekárskej fakulty, osobnostná charakteristika, profesná charakteristika, štandardy profesnej spôsobilosti.

Vysoké školstvo na prahu 21. storočia

Úroveň vysokého školstva a výsledky jeho práce sú významným ukazovateľom vedeckého, kultúrneho, hospodárskeho, umeleckého a mravného stupňa rozvoja spoločnosti. Z východísk pre tvorbu koncepcie ďalšieho rozvoja vysokoškolského vzdelávania pre 21. storočie na Slovensku vyplýva, že sa zvyšuje záujem o vysokoškolské vzdelávanie. Akcentuje sa jeho konkrétny dopad na životnú orientáciu, kultúrno-spoločenský a ekonomický rozvoj pri príprave mladej generácie na plnenie úloh najbližšej budúcnosti (Flórián, 2000; Kalužný, 2000). Vysokoškolská sústava by mala odrážať potreby spoločnosti. Cieľom rozvoja vysokého školstva v Slovenskej republike je dosiahnuť plnú kompatibilitu absolventov slovenských vysokých škôl a vedeckých výstupov so štandardom EU (UK, 1998). Sledujú sa tým trendy akademickej obce členských štátov OECD, ale aj zamestnávateľov v rámci Eu-

rópskej únie (Calderhead, 1994; Pasch, 1995). To vyžaduje viac kvalifikované, adaptabilné, vysokovýkonné a jazykovo dobre vybavené pracovné sily preukazujúce iniciatívu a schopnosť pracovať v tímoch, schopné prenášať a niesť zodpovednosť (Moderní rizení, 1995).

Pre dosiahnutie takého zámeru je nevyhnutné vytvoriť vnútorne integrovaný systém pregraduálneho vzdelávania s využitím zahraničných skúseností tak, aby sa študijné plány stali dostatočne flexibilné a prechodné s vyšším podielom moderných foriem štúdia.

To vyžaduje vysokú odbornú a osobnostnú úroveň vysokoškolských pedagógov. Ich počet a kvalifikácia (najmä s vedecko-pedagogickou hodnosťou docent a profesor) sú významným a determinujúcim faktorom existencie a rozvoja vysokých škôl. Získanie uvedenej kvalifikácie podmieňuje splnenie náročných kritérií — a to nie je bez väzby na aktívnu činnosť v konkrétnej (pre lekára klinickej) odbornej praxi možné. Kvalifikácia je súčasne aj

School of Medicine Comenius University, Bratislava. **kukurova** @fmed.uniba.sk

Address for correspondence: E. Kukurova, MD, PhD, Institut of medical physics and biophysics LFUK, Sasinkova 2, SK-813 72 Bratislava 1, Slovakia. Phone: Fax: +421.7.52965406

Lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Adresa: Doc. MUDr. E. Kukurová, CSc., Ústav lekárskej fyziky a biofyziky LFUK, Sasinkova 2, 813 72 Bratislava 1.

zásadnou podmienkou získania akreditácie pre študijné odbory na fakultách a pre právo vykonávať habilitácie docentov a inauguračné profesorov, konať doktorandské štúdium, rigorózne skúšky a obhajoby rigorózných prác (Malindžák, 2000).

Medzi mimoriadne významné aktivity vysokých škôl a celej akademickej komunity patrí aj hodnotenie práce učiteľov a študentov ako organická súčasť jej pravidelného rytmu života. Hodnotením sa okrem iného sleduje úroveň profesionality pedagógov. Dôvody sú zrejmé — vysokoškolskí učitelia sú tí, ktorí spoluvytvárajú modernú stratégiu pre ďalší rozvoj vzdelávania so zámerom vychovať novú generáciu odborníkov pre trh práce v 21. storočí.

Ciele práce

Na posúdenie požadovanej vysokej úrovne schopností, osobnostných charakteristík, profesnej spôsobilosti (kompetencie), etapy profesnej dráhy vysokoškolského učiteľa, sa v súčasnosti používajú v experimente i praxi (napr. pre zaradenie do platových tarifných tried a kategórií) viaceré charakteristiky, kritériá a štandardy.

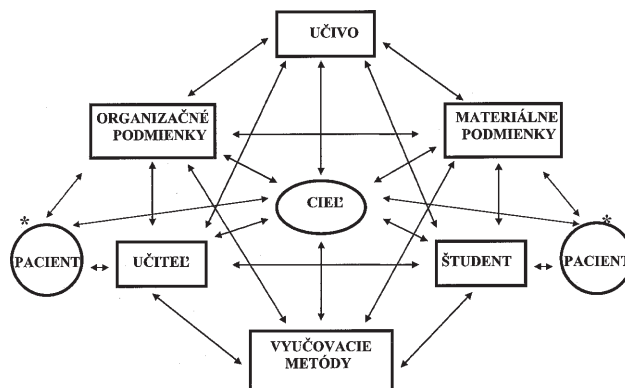
Z moderného pohľadu je pedagóg na vysokej škole manažérom výučbového procesu. Preto sme sa na Lekárskej fakulte UK v Bratislave pokúsili opakovane v priebehu niekoľkých rokov vypracovať štandardy profesionality pedagóga určené pre učiteľov lekárskech fakúlt. Ich denný režim zahŕňa okrem štandardných povinností učiteľa vo výučbovom procese aj povinnosti spojené s liečebno-preventívnou starostlivosťou o pacientov. Táto osobitná kategória neustále naráža na bariéry pre morálne ohodnotenie a materiálne postavenie, čo pôsobí ako demotivačný faktor, spôsobuje čím ďalej väčší odliv špičkových odborníkov, ako aj vlastných absolventov v pedagogickom zbere a vo vedecko-výskumnej sfére fakulty. Z perspektívneho hľadiska je potrebné vytvoriť podmienky pre možnosť prijať väčší počet jej mladých absolventov, lebo už v súčasnosti existuje medzera takmer celej generácie učiteľov a vedeckých pracovníkov medzi začínajúcimi a expertmi (prax 5—15 rokov). Kým však splnenie predpísaných štandardov profesionality nebude korešpondovať s adekvátnym ohodnotením, vysoké školstvo nebude môcť plniť svoje poslanie, predovšetkým z dôvodov personálneho deficitu a migrácie.

Pri vytváraní vlastných štandardov profesionality (kompetencie) sme vychádzali z experimentálne vytvorených, prakticky potvrdených — hoci len čiastočne preukazných charakteristík — z modelu edukačného procesu podľa J. Hendricha a spol. (1988) (obr. 1) a z charakteristík definujúcich manažérske schopnosti a poslanie pedagóga na lekárskej fakulte.

Poslanie vysokoškolského učiteľa

Poslaním vysokoškolského učiteľa na lekárskej fakulte je pripraviť absolventa, ktorý po stránke vedomostnej, morálno-vôľových, etických vlastností, tvorivého myslenia, sociálneho citenia, jazykovej pripravenosti a schopnosti počítačovej komunikácie bude schopný plniť úlohy kladené na lekára 21. storočia (Day a spol., 1993; Goldacre, 1998; Kalužný, 2000). Predpoklady pre to mu poskytujú jeho:

1. osobnostné charakteristiky, akými sú podľa psychologov:
  - motivácia k povolaniu,
  - talent pre povolanie,
  - kognitívna vybavenosť (dobrá pamäť, vtipnosť, rozvážnosť a pod.);

Obr. 1. Model edukačného procesu na lekárskech fakultách (modifikované podľa Hendrich a spol., 1988). *aktívny prvok výučbového procesu.

2. charakteristiky profesnej vybavenosti:

- stupeň kvalifikácie (formálne vzdelanie),
- špecializácia v odbore,
- vek v súvislosti s etapou profesného vývoja,
- profesná skúsenosť, ktorá je daná ovládnutím základných metód výučby, schopnosťou v danej situácii zvoliť adekvátnu metódu komunikácie so študentom, zvládnutím metodiky povzbudzovania a pokarhania a schopnosťou ju aplikovať, hodnotením učebného výkonu študenta, formuláciou výučbových cieľov a ovládnutím teoretických základov výučbového procesu.

Štandardy spôsobilosti vysokoškolského učiteľa

Štandardy profesnej spôsobilosti (kompetentnosti) vysokoškolského učiteľa superponovanej nad odbornosť — tá sa hodnotí už uvedenými spôsobmi príslušnými inštitúciami) sme rozdelili do troch základných skupín:

1. kľúčové úlohy vysokoškolského učiteľa,
2. oblasť právomocí — hlavné spôsobilosti vysokoškolského učiteľa,
3. čiastkové právomoci — prvky spôsobilosti vysokoškolského učiteľa na lekárskej fakulte.

Kľúčové úlohy zahŕňujú:

- a) spôsobilosť riadiť výučbový proces vo zverenom rozsahu podľa kategórie, ktorú učiteľ dosiahol,
- b) vedieť odhadnúť potrebnú výšku finančných zdrojov zabezpečujúcich plynulosť procesu výučby,
- c) riadiť podliehajúce učiteľské technické kádre zapojené do výučbového procesu, predovšetkým však učiteľovi zverených študentov,
- d) riadiť informácie.

Oblasť právomocí v kľúčových úlohách:

ad a) iniciovať a zabezpečovať zmeny a zdokonaľovanie v systéme výučby vlastného odboru v horizontálnej a vertikálnej väzbe s ostatnými vednými disciplínami tvoriacimi systém medicínskeho pregraduálneho vzdelávania (štúdia), učebných pomôcok a didaktickej techniky; sledovať, zabezpečovať a zlepšovať pedagogické majstrovstvo a výučbové metódy;

ad b) sledovať a riadiť využitie finančných prostriedkov; zaisťovať efektívne rozdelenie finančných prostriedkov na jednotlivé výučbové činnosti a projekty;

ad c) podiel na výbere študentov pre prácu v ŠVOČ, pre vedeckú prácu pracoviska a pod. a pre dlhodobejšiu prípravu vo vlastnom odbore; rozvíjať vlastnú prácu aj prácu študentov tak, aby dosahovali vyšší výkon s cieľom absolvovať skúšky v riadnych termínoch s čo najlepšimi výsledkami; plánovať, rozdeľovať a hodnotiť prácu študentov i svoju v zhode s vytýčenými cieľmi fakulty, vlastného odboru a v zhode s novými poznatkami a trendmi v medicínskom výskume a v zhode s potrebami zdravotníckej praxe; vytvárať, udržiavať a rozvíjať efektívne pracovné vzťahy medzi študentmi navzájom, medzi učiteľom a študentmi a medzi všetkými pracovníkmi pedagogického zboru pracoviska vlastného a ďalších pracovísk v rámci fakulty i mimo nej;

ad d) získavať, vyhodnocovať a organizovať relevantné informácie pre potreby výučby; zaisťovať informácie významné pre riešenie problémov a rozhodovania vo vzťahu k medicínskemu štúdiu komplexne.

3. Čiastkové právomoci zahŕňajú prvky spôsobilosti konkrétne definované a rozvíjajúce tri kľúčové úlohy cez 10 oblastí právomocí na detailné odlišnosti v úlohách učiteľa teoretických a klinických disciplín, bližšie špecifikované podľa potrieb jednotlivých odborov.

Takto rozpracované štandardy sme sa pokúsili konfrontovať so 14 základnými charakteristikami profesionality Orsteina a Levina z roku 1989. Sú to:

1. Súbor znalostí a schopností superponovaných nad laickú bázu.
2. Celoživotná angažovanosť a zmysel pre službu verejnosti.
3. Aplikácia teórie a výskumu v praxi.
4. Dlhodobá špeciálna príprava.
5. Kontrola nad licenčnými štandardmi.
6. Autonómia v rozhodovaní.
7. Prijatie zodpovednosti.
8. Oddanosť práci a klientom (v našom prípade študentovi a pacientovi).
9. Používanie administratívy.
10. Existencia samostatných združení (komôr) príslušníkov profesie.
11. Organizácia poskytujúca akreditácie.
12. Etický kód pomáhajúci riešiť sporné záležitosti pri výkone profesie.
13. Vysoká úroveň dôvery v jednotlivých pracovníkov profesie.
14. Vysoká sociálna prestíž a vysoký ekonomický status profesionálov.

Aj keď sa to v súčasnosti pri hodnotení neberie do úvahy, niektorí z našich učiteľov nespĺňajú všetky kritériá — z dôvodov vyplývajúcich z faktu, že vykonávajú učiteľské povolanie bez príslušnej „licencie“. Treba uviesť, že ich nevyžadujú ani konkurzné komisie. Z uvedeného skutočne vyplýva pre budúcnosť nevyhnutnosť venovať aj tomuto aspektu na lekárske fakultách osobitnú pozornosť. Ich jasným definovaním a zavedením do praxe by sa predišlo neopodstatnenému ovplyvňovaniu výučbového procesu nekompetentnými zložkami a účastníkmi edukačného procesu. Podmienkou by bolo, aby vysokoškolskí učitelia mali bez výnimky aspoň nadstavbové vzdelanie v oblasti vysokoškolskej pedagogiky. Ako príklad uvádzame porušovanie didaktickej zásady sústavnosti a postupnosti súčasnými snahami o redukciu rozsahu a obsahu učiva, prípadne umožnenie voľnosti neprofesionálneho výberu študovaných predmetov. Takéto trendy môžu otvárať priestor pre nekompletné a nekompetentné formálne vedomosti, me-

dzery vo vzdelaní, útržkovitosť získaných poznatkov a v konečnom dôsledku aj primitívnosť v poznaní.

Záver

Možno konštatovať, že zaoberať sa problematikou profesionality vysokoškolského učiteľa na lekárskej fakulte je veľmi potrebné, ale aj veľmi náročné. Ide o dlhodobú úlohu, ktorá vyžaduje plné nasadenie kompetentných funkcionárov, vedenia a vedeckých rád a je pravdepodobne aj aktuálnym námetom pre vedeckovýskumnú činnosť v oblasti pedagogiky. Riešenie je možné v koordinácii s ustanovitzhmi určenými pre výchovu nových pedagogických kádrov. Spoluprácu medzinárodného medziodborového charakteru by naša fakulta veľmi uvítala*.

Literatúra

Day Ch., Calderhead J., Denicolo P.: Research on teacher thinking understanding professional development. London, The Palmer Press 1993, 242 s.

Calderhead J. (Ed.): Educational research in Europe. Clevedon, Multilingual Matters Ltd. 1994.

Evans J., Goldacre M.J., Lambert T.W.: Views of UK medical graduates about flexible and part-time working in medicine: a qualitative study. *Med. Educ.*, 2000, 34, s. 355—362.

Flórián K.: Manažment vedecko-výskumných aktivít na univerzitách. Bratislava, Phare 2000, 154 s.

Goldacre M.: Planning the UK's medical workforce. *Brit. Med. J.*, 316, 1998, s. 1846—1847.

Hendrich J. et al.: Model edukačného procesu. In: Průcha J.: *Moderní pedagogika*. Praha, Portál 1997, 496 s.

Kalužný J.: Manažment štúdií a výučby na univerzitách. Bratislava, Phare 2000, 125 s.

Kizer K.W.: The national quality forum seeks to improve health care. *Acad. Med.*, 75, 200, č. 4, s. 320—323.

Malindžák D.: Manažment spolupráce univerzít s praxou. Bratislava, Phare 2000, 159 s.

Moderní řízení (Praha), 30, 1995, č. 2.

Mokošín V. (Ed.): Higher education in the Czech republic. Praha, Centre for higher education studies 1999, 475 s.

Ornstein A.C., Levine D.U.: Foundations of education. Boston, Houghton Mifflin 1989.

Osborn A.F., Milbank J.E.: The effects of early education. Oxford, Clarendon Press 1978.

Pasch M. et al.: Teaching as decision making. White plains. Longman 1995.

Plavčan P.: Slovenské vysoké školstvo. Analýzy a koncepcie 1991—1998. Bratislava, Tempus 1999, 163 s.

Průcha J.: *Moderní pedagogika*. Praha, Portál 1997, 496 s.

Stručný náčrt prehľadu UK a jej súčasť na koncepciu ďalšieho rozvoja vysokého školstva do r. 2005 a po r. 2005 v SR. Bratislava, Univerzita Komenského 26.3.1998.

Received February 2, 2000.

Accepted June 16, 2000.

*Práca je súčasťou grantovej úlohy Profesia vysokoškolského učiteľa na lekárske fakultách.